

Canvi climàtic a Manresa

Cap indret de la Terra s'escapa del canvi climàtic provocat per la humanitat, tampoc Manresa que a l'hivern ja no és Manrússia. Tot i que els efectes es confonguin, ens cal discriminar l'increment inapetible de les temperatures ja predit per tots els models climàtics per al segle XXI, confirmat per les dades i que ha esdevingut la nova normalitat, de la llarga secada que porta ja 3 anys -els 2021, 2022, 2023 i veurem quant plou el 2024- per a la qual hi ha esperances de recuperació i retorn a una pluviositat més habitual. Convé tenir present que mentre els pantans de les conques internes de Catalunya estan buits, els de la Noguera Ribagorçana estan prou plens i els de Navarra plens del tot.

Un augment de la temperatura d'1°C hauria d'anar compensat per un augment de la precipitació de com a mínim 40 mm per any per mantenir les condicions d'humitat al sòl similars. Es comprèn doncs que la combinació de calor i secada sigui tan perjudicial per a la vegetació, els conreus i el cabal de fonts, rius i rieres. Donem una mirada a com aquest canvi climàtic afecta Manresa, començant per la ciutat i sortint enfora.

A l'estiu i a l'interior de la ciutat, els arbres que ombregen els carrers, les façanes i els parcs, i que amb la seva evapotranspiració redueixen la temperatura ambiental, són el fet diferencial entre un espai que és acollidor i un que no, tal com s'ocupen les terrasses dels bars que són a l'ombra i les que queden al sol no. Entre les espècies d'arbre que més contribueixen a la reducció de la temperatura es compten els plàtans -quin encert el Passeig!- els lledoners i les moreres; en canvi, arbres amb limbe foliar menor o més propensos a reduir l'evapotranspiració quan fa molta calor o falta aigua no hi contribueixen tant. El manteniment dels arbres de la ciutat demana ja més atenció al reg d'implantació durant els primers anys i al reg de supervivència durant els períodes secs i calorosos, insuportables pels arbres, que esdevenen cada vegada menys excepcionals. Però s'ha d'evitar la necessitat estructural de reg sistemàtic mitjançant dissenys arquitectònics i de jardineria que condueixin l'aigua dels carrers cap als escocells i als espais amb plantes, i amb la tria d'espècies més resistents a l'aridesa.

A causa de la sequera, el regadiu de Manresa alimentat per la Séquia i els seus ramals ha hagut de reduir en un 40% l'aigua de reg. El regadiu de Manresa està format majoritàriament per petites parcel·les familiars per al consum propi, sense pretensions d'explotació agrícola, cuidades per gent gran. El sistema de regadiu és a base d'una extensa xarxa de recs i bagants i, a la majoria d'horts, es rega per inundació dels solcs. Una gran inversió en la modernització del reg que abastés tot el regadiu manresà per fer-lo més eficient és molt difícil amb l'actual estructura de propietat i seria ruïnosa en termes mercantils. Si la restricció del reg per la Séquia s'allarga o s'agreuja, serà la mort del regadiu de Manresa. Els usos de l'aigua són poc comparables. Utilitzar l'aigua i retornar-la neta no és essencialment un problema; sí que ho és extreure-la del sistema i, molt pitjor encara, és embrutar-la o contaminar-la. L'ús de l'aigua al regadiu de Manresa s'inscriu en el primer supòsit, el més benigne ambientalment. L'avaluació entre desviar mig metre cúbic d'aigua per segon del Llobregat perquè circuli pausadament per la xarxa de la Séquia i en bona part tornar-la uns quilòmetres avall tan neta com s'havia captat o bé mantenir mig metre cúbic d'aigua més al riu sembla decantar-se en favor de tenir aigua a la xarxa de la Séquia i el Pla de Bages més humit.

L'increment de la temperatura ha comportat desajustos d'una banda entre el clima i els boscos, i de l'altra entre el clima i la tradició pagesa. Tal com la fenologia en general s'ha avançat, les feines del camp s'han d'avançar aproximadament a un mes abans de la data que marca el tradicional Calendari del Pagès que, malgrat haver quedat desfasat, molts hortolans es resisteixen a abandonar.

Els canvis més importants a l'Anella Verda de Manresa causats pel canvi climàtic han estat al voltant de l'aigua, amb fonts que han deixat de rajar, les rieres de Rajadell i de Mura que només conserven aigua als seus tolls més grans i l'aiguamoll de la Bòbila, a Santpedor, que al 2023 va quedar completament eixut però que ha recuperat l'aigua amb les pluges del passat mes de març. La fauna - peixos, amfibis, aus aquàtiques...- i la flora -jonqueres, plantes aquàtiques...- dels ambients humits retrocedeixen al reduir-se o desaparèixer el seu hàbitat.

Els boscos de la comarca pateixen greument els efectes de la calorada i la secada persistents. No hi ha a la memòria una tardor tan dolenta pels bolets com la del 2023. Les alzines i els roures, en general els planifolis, han resistit millor la secada que els pins. Les alzines basen la seva estratègia enfront de la sequera en el tancament dels estomes de les fulles malgrat que es redueixi o aturi la fotosíntesi i en una gran biomassa d'arrels profundament clavades al sòl per arribar allà on quedi una mínima humitat. Els roures deixen que les fulles s'assequin abans d'hora i s'esperen a la primavera següent per tornar a començar. Però els pins, per més que creixin ràpidament i siguin bons competidors, no tenen la capacitat de regulació ni la gran proporció d'arrels de les alzines, ni l'opció de despendre's de les fulles com els caducifolis. Als efectes perjudicials de la secada i de la calor, en el cas dels pins s'afegeixen el de la processionària i, sobretot, el de la infecció sistèmica pel fong *Sphaeropsis sapinea* (= *Diplodia pinea*) que s'acarnissa sobre els pins ja debilitats. A l'est de Manresa, molts pins rojos que donaven singularitat a la vegetació del Moianès han mort per la combinació de les causes esmentades. Cap a les serres de l'oest succeeix el mateix amb pinasses que havien sobreviscut als grans incendis. Tant la pinassa com el pi roig es troben, a les comarques de Bages i Moianès, al límit altitudinal inferior de la seva àrea de distribució. L'increment de la temperatura combinat amb la secada perllongada els ha deixat fora del rang ecològic en el qual poden viure. El pi blanc, més capaç de suportar l'aridesa, n'ha resultat afectat en un grau molt menor. La mortaldat de pins blancs més extensa al Bages és a l'entorn de Salelles i Sant Salvador de Guardiola, a causa sobretot de la infecció pel fong que deuria ser afavorida pels estralls als pins causats per la pedregada del 25.08.2022.

El canvi climàtic cap a temperatures més càlides també eleva sistemàticament el risc d'incendi als boscos. El record de l'incendi del 17.07.2022 al Pont de Vilomara, River Park i Les Brucardes inspira les actuacions de protecció davant del foc forestal i manté l'alerta.

Tot plegat pinta un panorama climàtic diferent i poc favorable al qual, de grat o per força, hem d'adaptar com més aviat millor l'urbanisme, els conreus, la gestió dels boscos i de l'aigua, i els nostres costums i consums. No s'hi valen excuses.

Jordi Badia Guitart, abril 2024